

Sociální psycholog
G. H. Mead vysvětluje
v díle *Sociální já*, že
pocitu identity je
možné nabýt pouze
v sociálním kontextu.

↑
1913

V knize *Kultura a společnost*
a o její „Kultura je obyčejná“
vydaném ve stejné době
klade Raymond Williams
na ústřední místo **konceptu**
kultury.

↑
1958

Třilazkové dílo
O procesu civilizace
Norberta Elias je
zaměřeno na zkoumání
spojitosti mezi **sociálním**
řádem a individuálním
chováním.

↑
1939

Antonio Gramsci zastává názor,
že v procesu „**kulturní**
hegemonie“ vnučují
dominantní sociální
skupiny své hodnoty
a přesvědčení jiným skupinám.

↓
30. LÉTA 20. STOL.

V díle *Zdravá společnost*
sociolog a psycholog
Erich Fromm **kritizuje**
konformitu
vnučovanou moderní
společností.

↓
1955

Erving Goffman v knize
Stigma zkoumá, jak se
jedinci dostávají na okraj
společnosti, a dospívá
k předpokladu
stigmatizovaných identit

↓
1963

Od svého počátku v prv-
ních letech 19. století
sociologie usilovala
o prozkoumání nejen institucí
a systémů, které vytvářely soci-
ální strukturu, ale také faktorů
zachovávajících sociální soudrž-
nost.

Základem struktury společ-
nosti byly tradičně sdílené hod-
noty, přesvědčení a zkušenosti
společnosti, avšak s příchodem
„modernity“ v podobě industria-
lizace a sekularizace společnost
prošla radikální proměnou.

Ačkoli se připouštělo, že moder-
nita změnila způsob, jakým se
lidé mezi sebou sdružují, teprve
ve 20. století se kultura, tedy
způsob, jakým lidé myslí a cho-
vají se jako skupina, sama
o sobě stala předmětem studia.
Období vzniku sociologie, syste-

matického studia toho, jak spo-
lečnost formuje lidské interakce
a identitu, se shoduje s počátky
antropologie a psychologie.

Tyto tři obory se do určité míry
překrývaly. Není proto překva-
pující, že jedním z prvních kul-
turních sociologů byl rovněž
průkopník sociální psychologie
G. H. Mead. Vytvořil prostor pro
sociologické studium kultury,
neboť zdůraznil spojení mezi
jedincem a společností,

a zejména představu sociální
identity. U jedince, jak tvrdil, se
může vyvinout opravdový smysl
pro identitu jediné v kontextu
sociální skupiny, prostřednic-
tvím interakcí s ostatními.

Provázanost se sociální
psychologií pokračovala po
celé 20. století, a to zejména
v 50. letech v díle Ericha Fromma,

jenž zastával názor, že mnoho
psychologických problémů má
sociální původ. V procesu propo-
jování s širší společností a identi-
fikace s určitou kulturou se
od jedinců očekává, že se společ-
nosti přizpůsobí, což potlačuje
náš individualismus a my ztrá-
címe pocit vlastního já. Zhruba
ve stejné době zahájil Erving
Goffman debatu o problémech
utváření pocitu identity.
V 60. letech se pak zaměřil
na stigma označující ty, kdo se
nepřizpůsobí nebo jsou „odlišní“.

Kultura a sociální struktura

Norbert Elias popisoval ve
30. letech 20. století vnučování
sociálních norem a zvyklostí jako
„proces civilizace“, jenž přímo
usměrňuje chování jedince. Exis-

Jeffrey Alexander zavrhuje v knize *Významy sociálního života: Kulturní sociologie* názor, že **kultura je na společností nezávislá**, ale může být přesto hnací silou sociální změny.

V knize *Přechodny společností* Benedict Anderson vysvětluje, že **národní identita je iluzorní koncepce**.

V knize *Jednotlivci a společnost* Herbert Marcuse tvrdí, že pluralistická společnost **homogenizovala kulturu** a potlačila ducha revolvy.

V knize *Kultura a společnost* Erving Goffman v knize *Stigma* zkoumá, jak se **jedinci dostávají na okraj společnosti**, a dospívá k předpokladu **stigmatizovaných identit**.

V díle *Zdravá společnost* sociolog a psycholog Erich Fromm **kritizuje konformitu vnucovanou moderní společností**.

2003

1983

1964

1958

1939

1992

1981

1963

1955

V článku „Otázka kulturní identity“ popisuje Stuart Hall „**krizi identity**“, k níž dochází v důsledku fragmentace tradičních představ o kultuře.

Knihy Jeana Baudrillarda *Simulakra a simulace* popisuje, že **přirozenost a imitace** jsou v postmoderním světě k nerozeznání.

Erving Goffman v knize *Stigma* zkoumá, jak se **jedinci dostávají na okraj společnosti**, a dospívá k předpokladu **stigmatizovaných identit**.

V díle *Zdravá společnost* sociolog a psycholog Erich Fromm **kritizuje konformitu vnucovanou moderní společností**.

...kého studia toho, jak společnost formuje lidské interakce, se shoduje s počátky psychologie a psychologie. V oboru se do určité míry tvářily. Není proto překvapivé, že jedním z prvních kulturních sociologů byl rovněž průkopník sociální psychologie Mead. Vytyčil prostor pro sociologické studium kultury, zdůraznil spojení mezi kulturou a společností, která představa sociální identity. U jedince, jak tvrdil, se vyvinout opravdový smysl identitu jediné v kontextu skupiny, prostřednictvím interakcí s ostatními. Vázanost se sociální identitou pokračovala po 19. století, a to zejména v díle Ericha Fromma,

...tují jasná souvislost mezi usměrňující silou kultury a udržováním sociálního řádu a někteří ji považují za víc než jen proces socializace. Antonio Gramsci zjistil, že kulturu je možné využívat jako prostředek sociální kontroly. Prostřednictvím rafinovaného nátlaku zavádí dominantní kultura „kulturní hegemonii“, v níž jsou sociální normy tak hluboce zakořeněny, že cokoliv jiného je nemožné. Michel Foucault tuto myšlenku dále rozvinul ve svém studiu mocenských vztahů a jím, včetně Herberta Marcuse, prověřovali způsob, jakými by se mohla kultura použít k uklidnění sociálních nepokojů. Další francouzský sociolog Jean Baudrillard později tvrdil, že v postmoderním světě s jeho prudkým nárůstem

informací se kultura natolik odtrhla od společnosti, již je součástí, že má jen malou souvislost s realitou. **Kulturní identita** V druhé části 20. století se ve Velké Británii objevil samostatný obor sociologie orientovaný na kulturu: kulturní studia. Počátkem byl rozsáhlý výzkum Raymond Williamse o podstatě kultury. Jeho práce změnila pojetí kultury a sociologickému zkoumání otevřela zcela nové oblasti studia. Williams vysvětloval, že kultura se projevuje výrobou a spotřebou materiálu a tvorbou a volnočasovými činnostmi sociálních skupin v určitém čase a místě – jejich jídlem, sporty, módou, jazyky, vírou, myšlenkami

a zvyky, stejně jako jejich literaturou, výtvarným uměním a hudbou. V popředí této britské školy kulturních studií stál Stuart Hall, který se domníval, že pojetí kulturní identity již není pevné. Díky podstatně zdokonaleným formám komunikace a větší mobilitě zmizely téměř všechny tradičně národní, etnické, třídní a dokonce genderové identity a další britský sociolog Benedict Anderson jde tak daleko, že říká, že koncept přináležitosti k nějakému společenství je iluzorní. Avšak americký sociolog Jeffrey Alexander považoval kulturu ve struktuře společnosti za nezávislou proměnnou. Jeho kulturní sociologie zkoumá, jak kultura formuje společnost vytvářením sdíleného významu. ■

V KONTEXTU

TEMA

kulturní průmysl

VÝZNAMNÁ DATA

40. léta 19. století Podle Marxe jsou v kapitalistických společnostech vždy nejméně dvě třídy: ti, kdo vlastní výrobní prostředky, a ti, kteří této skupině prodávají svou práci.

1923 Ve Frankfurtu založený Ústav pro sociální výzkum, dává vzniknout nové „kritické teorii“ kultury.

1944 Max Horkheimer a Theodor W. Adorno v knize *Dialektika osvícenství* poprvé používají termín „kulturní průmysl“.

1963 Kanadaan Erving

Goffman vydává knihu *Stigma*, v níž prohlašuje, že identitu člověka tvoří jimi lidé a společnost.

70.–80. léta 20. století

Michel Foucault zkoumá normalizační postupy moderní společnosti.

V průběhu 20. století bylo zjevné, že se transformace společnosti podle teorie Karla Marxe neuskutečnila. Sociolog a filozof Herbert Marcuse proto naléhal na marxisty, aby šli nad rámec teorie a vzali v úvahu skutečné, žité zkušenosti jedinců.

Marcuse uvedl, že kapitalismus třídu pracujících určitým způsobem integroval: dělníci, kteří měli být nositeli změny, přijali ideje a ideály vládnoucí skupiny. Přestali sami sebe vnímat jako třídu nebo skupinu a stali se „jedinci“ v systému, který oceňuje individualitu. Zdálo se, že je to cesta k úspěchu, ale tím, že opustili svou skupinu, přišli pracující o veškerou moc pro vyjednávání.

Svoboda na výběr

Jak mohli být dělníci tak snadno umlčeni? Neexistoval žádný očitý vidný okamžik, ve kterém se to událo, a tak Marcuse zkoumal, jak došlo v průběhu 20. století k tak efektivnímu udušení revolvy proti statu quo. Začal pohledem do mnohem starší historie, na závěr feu-
dální společnosti v Evropě na konci středověku. V této době

Kultura hrála vždy klíčovou roli v nabízení nových způsobů života, které **nezapadají do společenských „pravidel“**.

Možnost vzniku revolty byla účinně potlačena: masová kultura zesiluje politickou represí.

Avšak od 60. let 20. století byly dokonce i **umělecké formy, dříve považované za podvatrné**, zařazeny do každodenního života a přivlastněny médií.

Vstřebáváním poselství sdělovaných médií **lidé přijali za vlastní společenská pravidla a hodnoty**, zjistili, že pokud z nich vystoupí, budou považováni za podiviny.

Socha svobody symbolizuje americký sen o „beztržidní“ společnosti s rovnými příležitostmi – tvrdou práci může každý člověk zlepšit svůj život a naplno využít svůj potenciál.

přechodu se lidé osvozovali od práce pro majitele půdy, aby získali svobodu a mohli si najít jinou práci a pracovat pouze k vlastnímu užítku. Avšak jak říká Marcuse, tato „svoboda podnikání nebyla od samého počátku tak docela poželáním“. Ačkoli mohli lidé pracovat, kdekoli chtěli, většina z nich musela dřít tvrdě, bez jistoty práce, ze dne na den s obavou z budoucnosti.

O několik století později se stroje průmyslové revoluce staly příslibem vzestupu národních hospodářství a objevily se úvahy o tom, že člověk se již nebude muset obávat o své přežití, ale bude moci „svobodně uplatňovat autonomii v životě, jenž bude pouze jeho“. Takový byl americký sen a naděje většiny západních lidí v průběhu 20. století. Pokud byla synonymem volby toužebně očekávané svoboda, jedinci nebyli nikdy předtím svobodnější, neboť výběr zaměstnání, bydlení, jídla, módy a volnočasových aktivit se během desetiletí nadále rozšiřoval.

„Nepřavé“ potřeby“

Při pohledu zblízka však Marcuse objevil, že „ve vyspělé průmyslové civilizaci převažuje pohodlná, uhlazená, racionální, demokratická nesvoboda“, v níž jsou lidé, zdaleka ne svobodní, manipulováni „totalitními“ režimy, které se označují za demokracie. Co je ještě horší, lidé si tuto manipulaci neuvědomují, protože se ztožnili s pravidly, hodnotami a ideály těchto režimů.

Marcuse pokračuje v popisu vlády jako státního aparátu, jenž klade na své lidi ekonomické a politické požadavky tím, že ovlivňuje jejich pracovní dobu i volný čas. Dělá to tak, že v lidech vytváří řadu „nepravých potřeb“ a pak je prostřednictvím těchto potřeb ovládá. V podstatě tím, že lidi

Touha po věcech, které „musíme mít“, jako jsou oblečení, šikovné věcičky a nepodstatné zboží, je podle Marcuse výrazem nepravého pocitu „potřeby“, který nám vštěpuje reklama a média.

7 průběhu 20. století bylo zjevné, že se transformace společnosti podle teorie Marxu neuskutečnila. Sociolog a filozof Herbert Marcuse proto navrhl na marxisty, aby šli nad rámec teorie a vzali v úvahu skutečné, žité zkušenosti jedinců. Marcuse uvedl, že kapitalistická třídu pracujících určitým způsobem integroval: dělníci, kteří měli být nositeli změny, přijímali ideály vládnoucí skupiny. Přestali sami sebe vnímat jako třídu nebo skupinu a stali se „jedinci“ v systému, který oceňuje individualitu. Zdálo se, že je cesta k úspěchu, ale tím, že se připojili svou skupinu, přišli prakticky o veškerou moc pro vyjednávání.

boda na výběr

mohli být dělníci tak snadno ovládnuti? Neexistoval žádný oční kontrolní okamžik, ve kterém se to stalo, a tak Marcuse zkoumal, jak to v průběhu 20. století k takovému udušení revolty proti autoritě došlo. Začal pohledem do mnohem starší historie, na závěr feuda- lismu a společnosti v Evropě na konci středověku. V této době

Socha svobody symbolizuje americký sen o „beztržní“ společnosti s rovnými příležitostmi – tvrdou práci může každý člověk zlepšit svůj život a naplno využít svůj potenciál.

přechodu se lidé osvobozovali od práce pro majitele půdy, aby získali svobodu a mohli si najít jinou práci a pracovat pouze k vlastnímu užítku. Avšak jak říká Marcuse, tato „svoboda podnikání nebyla od samého počátku tak docela požehnaná“. Ačkoli mohli lidé pracovat, kdekoliv chtěli, většina z nich musela dřít tvrdě, bez jistoty práce, ze dne na den s obavou z budoucnosti.

lzení
adají

Avšak od 60. let 20. století byly dokonce i **umělecké formy, dříve považované za podvržné**, zařazeny do každodenního života a přivlastněny médii.

yla
ltura
i.

Vstřebáváním poselství sdělovaných médii lidé **přijali za vlastní společenská pravidla a hodnoty**, zjistili, že pokud z nich vystoupí, budou považováni za podivný.

O několik století později se stroje průmyslové revoluce staly příkladem vzestupu národních hospodářství a objevily se úvahy o tom, že člověk se již nebude muset obávat o své přežití, ale bude moci „svobodně uplatňovat autonomii v životě, jenž bude pouze jeho“. Takový byl americký sen a naděje většiny západních lidí v průběhu 20. století. Pokud byla synonymem volby toužebně očekávané svobody, jedinci nebyli nikdy předtím svobodnější, neboť výběr zaměstnání, bydlení, jídla, módy a volnočasových aktivit se během desetiletí nadále rozšiřoval.

„Nepravé“ potřeby“

Příteli pohledu zblízka však Marcuse objevili, že „ve vyspělé průmyslové civilizaci převažuje pohodlná, uhlazená, racionální, demokratická nesvoboda“, v níž jsou lidé, vzdaleka ne svobodní, manipulováni „totalitními“ režimy, které se označují za demokracie. Co je ještě horší, lidé si tuto manipulaci neuvědomují, protože se ztotožnili s pravidly, hodnotami a ideály tohoto režimů.

Marcuse pokračuje v popisu vlády jako státního aparátu, jenž klade na své lidi ekonomické a politické požadavky tím, že ovlivňuje jejich pracovní dobu i volný čas. Dělá to tak, že v lidech vytváří řadu „nepravých potřeb“ a pak je prostřednictvím těchto potřeb ovládá. V podstatě tím, že lidi

Touha po věcech, které „musíme mít“, jako jsou oblečení, šikovné věcičky a nepodstatné zboží, je podle Marcuse výrazem nepravého pocitu „potřeby“, který nám vštěpuje reklama

“
Kulturní centrum se stává doplňkovou částí obchodního centra.
Herbert Marcuse
”

vají ve svých komoditách; svou duši nalézají ve svých automobilech, hi-fi sadách, uspořádání bytu, zařizení kuchyně“.

Vše je osobní; jedinec je prvořadý a jeho nebo její potřeby jsou tím, na čem záleží. Tato zdánlivá emancipace jedince je ve skutečnosti podle Marcuse jejím opakem. Sociální potřeby, jako je jistota zaměstnání, slušný životní standard a tak dále, se převádí na individuální potřeby, jako je naše vlastní potřeba mít takové zaměstnání, abychom si »

mezi kulturou a skutečností „mezera“, která ukazovala na další možné způsoby života a bytí, ale tato mezera zmizela. Umělecké formy, které se považují za symboly „kultury“, jako je opera, divadlo, literatura a klasická hudba, se tradičně zaměřovaly na zrcadlení obřítí, kterým čelí transcendentní duše člověka přinucená žít v sociální realitě. Zobrazovaly představitelný svět za hranicemi drsné reality.

Například tragédie podle Marcuse obvykle pojednávala o zmařených šancích; o nenaplněných nadějích a zrazených slibech. Jako dokonalý příklad duše, která nedokáže přežít v nekompromisní společnosti, v níž žije, uvádí paní Bovaryovou z románu Gustava Flauberta stejného jména (1856).

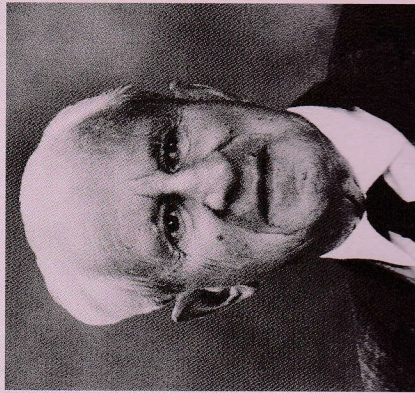
Avšak v 60. letech 20. století se společnost stala natolik pluralistickou, že dokázala očividně obsáhnout všechny lidské jedince včetně životních stylů, které si zvolili. Tragédie již není myslitelná ani jako kulturní motiv; nespokojenost, kterou přináší, je chápána jako problém, který je nutné řešit.

Umění přišlo o schopnost podněcovat revoltu, neboť je nyní

Herbert Marcuse se narodil v roce 1898 v Berlíně. Za 1. světové války sloužil v armádě a poté v roce 1922 obhájil na univerzitě ve Freiburgu doktorát z literatury. Po krátkém období stráveném prodejem knih v Berlíně se pustil do studia filozofie u Martina Heideggera.

V roce 1932 nastoupil do Ústavu pro sociální výzkum ve Frankfurtu. V roce 1934 uprchl do USA, kde již zůstal. Max Horkheimer, s nímž pobýval v New Yorku, dostal z Kolumbijské univerzity nabídku, aby do ní ústav přemístil, a Marcuse se k němu připojil.

Herbert Marcuse

Klasici opustili mausoleum a opět oživil, ale... oživil jako někdo jiný; byli zbaveni své antagonisticke síly.
Herbert Marcuse

mohli pořídit spotřební zboží. Pokud si myslíte, že jste špatně placeni, váš zaměstnavatel by vás mohl pozvat na „kobereček“. Lidé ztratili smysl pro uvědomění si členství ve skupině, s níž se nezácháží poctivě. Všechny naděje na marxistickou vzpouru jsou ztraceny.

Bezrozměrný svět

Podle Marcuse jsme lapeni v bublině, ze které není úniku, protože se stalo téměř nemožné zůstat mimo systém. Kdyysi existovala

Flaubertova hrdinka paní Bovaryová

se raději rozhodla umřít než žít nenaplněný život. Moderní společnost však absorbovala všechny formy životního stylu; takže dnes by ji podle Marcuse byla poskytnuta terapie

součástí masmédií, jak tvrdí Marcuse. Knihy a příběhy o jedincích, kteří se nepřipůsobí, již dávno nejsou roznětkou k vyvolání revoluce, nýbrž „moderní klasikou“, kterou je nutné přečíst (třeba v rámci sebevzdělávání). Nyní lidé bavi „avantgarda a beatnici“, aniž zatěžují jejich svědomí. Kultura

V roce 1958 se Marcuse stal profesorem na Brandeisově univerzitě v Massachusetts, ale v roce 1965 byl nucen kvůli svým otevřeně marxistickým názorům rezignovat. Přesunul se na Kalifornskou univerzitu a v 60. letech získal světově renomé jako sociální teoretik, filozof a politický aktivista. Zemřel na mozkovou příhodu v 81 letech.

Hlavní díla

- 1941 *Rozum a revoluce*
- 1964 *Jednorozměrný člověk*
- 1969 *Ésej o osvobození*

ení v pozici nebezpečné „jinosti“, nýbrž byla vysvělečena vši své moci. Dokonce i skvělá o odcizení se stala reklamou, která prodává, utěšuje nebo zrušuje – kultura se stala průmyslem.

Zploštění dvou rozměrů vysoké kultury a sociální reality vedlo ke zniku jednorozměrné kultury, která snadno určuje a ovládá naše individuální a sociální perspektivy. Neexistuje jiný svět nebo způsob života. Marcuse tvrdí, že těmito lovy nezveličuje moc médií, neboť sociální poselství, které dostáváme, iko dospějí, prostě jen posilují stejné myšlenky, které vnímáme d narození. Jako děti jsme jim byli vystaveni.

Smízení třídy

Smízení kultury a reality se odráží ve zřejmém zploštění třídní struktury. Jestliže jsou všechny umělecké formy a masmédiia součástí homogenního celku, kde nic neunikne nutnosti společenského rozumění, pak lidé ze všech společenských tříd začnou nevyhnutelně dělat některé věci stejně. Marcuse uvádí příklad písařky, která je naličena stejně atraktivně

Intelektuální svoboda by znamenala obnovu individuálního uvažování, které v současnosti pohltila masová komunikace a vštěpování názorů.

Herbert Marcuse

Stát a jeho síly ovládá světové médi

Média o nevlivně a ideolog a manipul aby nakl služba a

Společ jsou uk věřili p a přizp

jako d nika a baví st Podle nuti n čensk odhal ve slu sdlet

Vy již ne sociá cuse do st a nika

Již ne nebo vše j do p a řeš vnitř a ne

nost jak s vyp

kulturu a ekoločností
 a", která ukazovala na další
 způsoby života a bytí, ale
 zezera zmizela. Umělecké
 které se považují za sym-
 ultury", jako je opera, diva-
 š zameřovaly na zrcadlení
 terým čelí transcendentní
 věka přinucená žít v soci-
 litě. Zobrazovaly předsta-
 svět za hranicemi drsné

říklad tragédie podle Mar-
 vykle pojednávala o zmaře-
 ctích; o nenaplněných
 a zrazených slibech. Jako
 příklad duše, která nedo-
 žít v nekompromisní spo-
 v níž žije, uvádí paní Bova-
 románu Gustava Flauberta
 jména (1856).

v 60. letech 20. století se
 st stala natolik pluralistic-
 okázala očividně obsáh-
 hny lidské jedince včetně
 stylů, které si zvolili. Tra-
 ení myslitelná ani jako
 motiv; nespokojenost, kte-
 í, je chápána jako pro-
 ý je nutné řešit.

přišlo o schopnost pod-
 voltu, neboť je nyní

arcuse se narodil v roce
 ilné. Za 1. světové války
 rmádě a poté v roce
 jil na univerzitě ve
 doktorát z literatury.
 u období stráveném
 knih v Berlíně se pustil
 filozofie u Martina

1932 nastoupil do Ústa-
 ální výzkum ve Frank-
 ze 1934 uprchl do USA,
 al. Max Horkheimer,
 ýval v New Yorku, do-
 nbjijské univerzity na-
 do ní ústav přemístil,
 se k němu připojil.

Flaubertova hrdinka paní Bovaryová

se raději rozhodla umřít než žít nenaplněný život. Moderní společnost však absorbovala všechny formy životního stylu; takže dnes by jí podle Marcuse byla poskytnuta terapie

součástí masmédií, jak tvrdí Marcuse. Knihy a příběhy o jedincích, kteří se nepřizpůsobí, již dávno nejsou roznětkou k vyvolání revoluce, nýbrž „moderní klasikou“, kterou je nutné přečíst (třeba v rámci sebevzdělávání). Nyní lidi baví „avantgarda a beatnici“, aniž zatěžují jejich svědomí. Kultura

V roce 1958 se Marcuse stal profesorem na Brandeisově univerzitě v Massachusetts, ale v roce 1965 byl nucen kvůli svým otevřeně marxistickým názorům rezignovat. Přesunul se na Kalifornskou univerzitu a v 60. letech získal světové renomé jako sociální teoretik, filozof a politický aktivista. Zemřel na mozkovou přírodu v 81 letech.

Hlavní díla

- 1941 *Rozum a revoluce*
- 1964 *Jednorozměrný člověk*
- 1969 *Esej o osvobození*

ění v pozici nebezpečné „jinačtí“, nýbrž byla vysvělečona je vši své moci. Dokonce i skvělá díla o odcizení se stala reklamou, která prodává, utěšuje nebo vzrušuje – kultura se stala průmyslem.

Zploštění dvou rozměrů vysoké kultury a sociální reality vedlo ke vzniku jednorozměrné kultury, která snadno určuje a ovládá naše individuální a sociální perspektivy. Neexistuje jiný svět nebo způsob života. Marcuse tvrdí, že těmito slovy nezveličuje moc médií, neboť sociální poselství, které dostáváme jako dospělí, prostě jen posilují stejné myšlenky, které vnímáme od narození. Jako děti jsme jim byli vystaveni.

Zmizení třídy

řlsmání kultury a reality se odráží ve zřejmém zploštění třídní struktury. Jestliže jsou všechny umělecké formy a masmédiá součástí homogenního celku, kde nic neunikne nutnosti společenského porozumění, pak lidé ze všech společenských tříd začnou nevyhnutelně dělat některé věci stejně. Marcuse uvádí příklad písničky, která je nalíčena stejně atraktivně

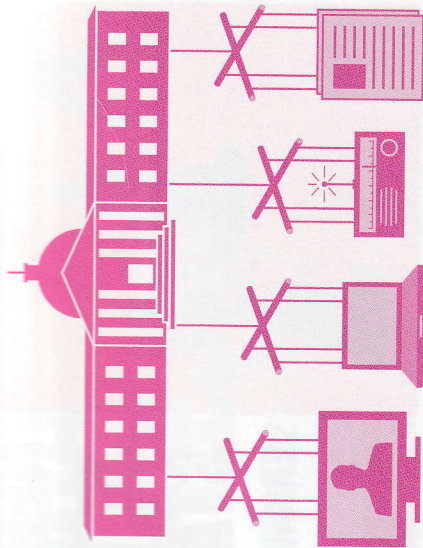

Intelektuální svoboda by znamenala obnovu individuálního uvažování, které v současnosti pohltila masová komunikace a vštepování názorů.

Herbert Marcuse

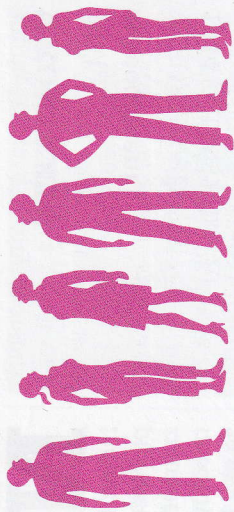
Moc médií

Stát a jeho konzumní síly ovládají v moderním světě média.

Média odrážejí a šíří nejvlivnější hodnoty a ideologie státu a manipulují společnost, aby nakupovala zboží, služby a životní styl.

Společnost a jedinci jsou ukolébáváni, aby věřili poselstvím médií a přizpůsobili se jim.

jako dcera jejího šéfa, nebo dělníka a jeho nadřizeného, které bavi stejný televizní program. Podle Marcuse tento druh splynutí nenačňuje zmizení společenských tříd, ale v podstatě odhaluje rozsah, v jakém potřeby ve službách vládnoucí elity začala sdílet základní vrstva populace.

Výsledkem toho je, že třídy již nejsou ve sporu. Lidé přijali sociální dohled za vlastní a Marcuse říká, že jsme hypnotizováni do stavu nesmírné přizpůsobivosti a nikdo se nechystá protestovat. Již neexistuje přeměněná říše duše nebo ducha nitra člověka, protože vše je nebo může být převedeno do provozních termínů, problémů a řešení. Přišli jsme o smysl pro vnitřní pravdu a pravou potřebu a nedokážeme již kritizovat společnost, protože neumíme najít cestu, jak stát mimo ni, aniž bychom vypadali, jako bychom přišli

o rozum. Marcusovy představy o společnosti, která zahrnuje vše a ve které pluralismus poráží odporující sílu každé myšlenky, jsou obzvláště závažné v globálním věku, kterému dominuje rozšiřování nových médií. Marcuse si vždy uvědomoval důležitost vědeckých znalostí při formování a organizaci nejen společnosti, ale myriády stránek každodenního života. Z radikální a politické perspektivy dokázal často jednoznačně rozpoznat potenciál jak pro emancipaci, tak dominanci, čímž se jim kladený důraz na kulturní konverzaci a úlohu, kterou mají nové technologie v jejích službách, stává mimořádně relevantní. Povedou tyto věci skutečně k sociální změně a osvobození, nebo jsou to prostě nástroje pro prohlubující se manipulaci a sociální útisk ze strany mocné vládnoucí třídy? ■

V KONTEXTU

TÉMA

kulturní sociologie

VÝZNAMNÁ DATA

1912 Émile Durkheim v knize *Elementární formy náboženského života* diskutuje vzájemný vztah kultury a smyslu.

1937 Talcott Parsons v knize *Struktura sociálního jednání* klade důraz na autonomii kultury.

1973 Americký antropolog Clifford Geertz zdůrazňuje v knize *Interpretace kultur* důležitost smyslu pro sociální život člověka.

1995 Alexander kritizuje v knize *Sociální teorie fin de siècle* Pierra Bourdieu, předního světového sociologa kultury.

2014 Britský sociolog Christopher Thorpe aplikuje Alexanderovy myšlenky ve svém zkoumání toho, jak Britové poznávají Itálii.

Mnoho z nás žije své životy, aniž zkoumá, proč ze zvyku děláme to, co děláme, a myslíme si to, co si myslíme. Proč trávíme každý den tolik času prací? Proč si šetříme peníze? Proč nás zajímají klevety o lidech, které neznáme? Pokud by nás někdo přiměl na tyto otázky odpovědět, asi bychom odpověděli „protože to je to, co lidé rádi dělají“. Avšak na těchto věcech není nic přirozeného, nezbytného nebo nevyhnutelného; naopak, chováme se tak proto, že kultura, do níž patříme,

nás k tomu nutí. Kultura, kterou obýváme, formuje naše myšlení, pocity a jednání ve většině existenciálně všeprostupujících situací. Není to navzdory naší kultuře, že jsme takoví, jací jsme, ale přesně kvůli ní.

Americký sociolog Jeffrey Alexander má za to, že kultura – kolektivně vytvářené představy, přesvědčení a hodnoty skupiny – je nejdůležitější součástí chápání lidského života. Pouze prostřednictvím kultury si lidé mohou na rozdíl od prvotního stavu vážit sami sebe a zapojovat se do světa,

který je obklopuje. Alexander tvrdí, že navzdory její ústřední roli sociologové kultury historicky přikládali jen druhotnou důležitost. Alexander se jako jeden nejvlivnějších sociálních teoretiků na světě snažil zajistit, aby předmět kultury zaujal v analýze pozdní moderní společnosti ústřední postavení.

Sociologie a kultura

První sociální teoretici si ce zpoznali zásadní význam kultury, podle Alexandra se jim však nedařilo zabývat se vážně

Sociologové měli tendenci připisovat kultuře druhotnou důležitost.

Materiální faktory – jako ekonomické bohatství a sociální třídu – považovali za významnější.

Alexander zdůrazňuje úlohu kultury ve stanovení charakteru sociálního života.

Bez kultury není srozumitelná žádná komunikace, událost nebo lidská interakce.

Kultura se na celém světě tvrdošíjně tlačí do středu pozornosti.

na myšle je navrh Émile Dur podle Dur oddělen ikon a zského (p funkcí b považuje posvátn lečnosti na ní závi než výh hující ja nální pr gie se z toho, jak zapej páním z hodnot, sobů ho naopak

Tři as Alexan logii z vztahu pretaci tura m na mat sociál kultury ceptua ním“ a xova n společ gie a d nadsta noty, k Např přesv pat jak „hrubš álních Předst určuj vymez zavád

Nejsme zdaleka tak rozumní nebo racionální nebo moudří, jak bychom si rádi mysleli.
Jeffrey Alexander

myšlenkou, že kultura je nezbytná pro pochopení toho, proč lidé myslí a jednají tak, jak to dělají. Například Karl Marx považoval kulturu hlavního proudu za funkci myšlenek a hodnot vládnoucí třídy; kultura podle něho proto sloužila jako jakýsi závoj pro zaskopení většiny lidí v hluboce nespravedlivé společnosti, v níž žili.

Max Weber zaujal odlišný názor a tvrdil, že západní kultura je racionální a přírodní a sociální svět pozoruje nevzrušeným a vědeckým způsobem; postrádá tedy jakýkoli hlubší smysl nebo hodnotu.

Pro Alexandra jsou oba tyto názory nedostatečné: Marxovo vysvětlení je příliš zjednodušující, neboť tvrdí, že kultura je determinována způsobem organizace společnosti; Weberovo vysvětlení je příliš racionální, neboť neznává velmi iracionální stránky západní kultury, zejména úlohu emocí a hodnot při usměrňování reakcí jedinců a dokonce celých národů na události, které se kolem nich dějí.

Alexanderův teoretický přístup byl naprosto odlišný a stavěl

Viz též: Karl Marx 28–31 • Émile Durkheim 34–37 • Max Weber 38–45 •
Erving Goffman 190–196 • Talcott Parsons 300–301 • Herbert Blumer 335

Sociologové měli tendenci přepisovat kulturu
druhotnou důležitostí.

Materiální faktory – jako ekonomické bohatství
a sociální třídu – považovali za významnější.

Alexander zdůrazňuje úlohu kultury ve stanovení
charakteru sociálního života.

Bez kultury není stozumitelná žádná komunikace,
údlost nebo lidská interakce.

**Kultura se na celém světě tvrdošíjně tlačí
do středu pozornosti.**

kteří je obklopuje. Alexander tvrdí, že navzdory její ústřední roli sociologové kulturu historicky přikládali jen druhotnou důležitost. Alexander se jako jeden nejvlivnějších sociálních teoretiků na světě snažil zajistit, aby předmět kultury zaujal v analýze pozdně moderní společnosti ústřední postavení.

Sociologie a kultura

První sociální teoretici sice rozpoznali zásadní význam kultury, podle Alexandra se jim však

na myšlenkách o náboženství, jak je navrhoval francouzský sociolog Émile Durkheim. Náboženství podle Durkheima zahrnovalo oddělení posvátného – myšlenek, ikon a zobrazení Boha – od světského (profánního) neboli od funkce běžného života. Alexander považuje kulturu za podobnou posvátnému – ve vztahu ke společnosti spíše autonomní než na ní závislou; spíše poskytující než výhradně donucující; a obsahující jak iracionální, tak racionální prvky. Jeho kulturní sociologie se zaměřuje na pochopení toho, jak jsou jedinci a skupiny zapojeni do utváření smyslu čerpáním z kolektivně vytvářených hodnot, symbolů a projevů – způsobů hovoru o věcech –, a jak to naopak formuje jejich jednání.

Nejsme zdaleka
tak rozumní nebo
racionální nebo moudří,
jak bychom si rádi mysleli.

Jeffrey Alexander

myšlenkou, že kultura je nezbytná pro pochopení toho, proč lidé myslí a jednají tak, jak to dělají. Například Karl Marx považoval kulturu hlavního proudu za funkci myšlenek a hodnot vládnoucí třídy; kultura podle něho proto sloužila jako jakýsi závoj pro zaslepení většiny lidí v hluboce nespravedlivé společnosti, v níž žili.

Max Weber zaujal odlišný názor a tvrdil, že západní kultura je racionální a přírodní a sociální svět pozoruje nevzrušeným a vědeckým způsobem; postará se tedy jakýkoli hubší smysl nebo hodnotu.

Pro Alexandra jsou oba tyto názory nedostatečné. Marxovo vysvětlení je příliš zjednodušující, neboť tvrdí, že kultura je determinována způsobem organizace společnosti; Weberovo vysvětlení je příliš racionální, neboť neuznává velmi iracionální stránky západní kultury, zejména úlohu emocí a hodnot při usměrňování reakcí jedinců a dokonce celých národů na události, které se kolem nich dějí.

Alexanderův teoretický přístup

Jeffrey Alexander

Jeffrey Alexander narozený v roce 1947 je profesorem sociologie na Yaleově univerzitě v USA a spoluředitelem Centra pro kulturní sociologii. V rámci svého působení založil Alexander nový akademický časopis *Kulturní sociologie*, který měl propagovat myšlenky a metody tohoto oboru.

V USA, a nepochybně na světové scéně všeobecně, patří zejména díky své práci na díle *Připomínání holokaustu: Debata* (2009) k nejvýraznějším sociálním teoretikům své doby. Alexander, který studoval u vlivných amerických sociologů Talcotta Parsonse a Roberta Bellaha, dovedl strukturální funkcionalismus k jeho logickému závěru. Poté jej opustil a založil vlastní kulturně-sociologické paradigma.

Hlavní díla

2003 *Významy sociálního života: Kulturní sociologie*
2012 *Trauma: Sociální teorie modernity*
2013 *Temná strana*

... ústřední bod
současných debat leží
mezi... „kulturní sociologií
a „sociologií kultury“.
Jeffrey Alexander

Alexandera kultura je a měla by být považována za „nezávislou proměnnou“, oddělenou od životních podmínek, z nichž se vynořila, ale za schopnou uplatňovat vliv na jedince a kolektivy, které jsou její součástí.

Způsob, jakým lidé chápou události, není ani přirozený, ani neodvratný, ale je dán kulturně specifickým jazykem a symboly, které se používají k interpretaci, kódování a dávají světu smysl. Jak Alexander říká, to, zda je společnost definována jako kapitalistická, socialistická nebo autoritářská, nás nepříběží k pochopení kolektivního významu popisovaného nějaké události. Naopak je to něco, co je zapotřebí zkoumat „ zevnitř“, z hlediska kolektivně vytvářených struktur, významů a symbolů, které lidé používají, aby jí dali smysl.

Zadruhé, sociologové musí ve snaze o pochopení kultury přijmout interpretativní přístup. Alexander přirovnává kulturu k textu – něco, co lidé čtou a interpretují způsoby, které

Kulturu ve společnosti lze vysvětlovat mnoha různými způsoby. Marx spojoval kulturu se sociální strukturou, ale kulturní sociologové jako Alexander ji považují za nezávislé, nesměrné množství zdrojů.

Marx vnímal kulturu jako produkt **ekonomické, technologické a sociální činnosti** tvořící součást sociální struktury.

Bourdieu selhal v tom..., že nedokázal poznat, že kultura je relativně nezávislá na sociální struktuře.

Jeffrey Alexander

jsou sociálně strukturované, ale částečně pro ně jedinečné, a z tohoto důvodu jim není možné porozumět v rámci prosté příčiny a následku. To, jak budou lidé událost interpretovat, nelze nikdy zcela předpovědět, ale místo toho je zapotřebí porozumět události zpětně a z perspektivy těch, kterých se týká.

Zatřetí Alexander tvrdí, že stejně tak, jako existují sociální struktury – vzorové způsoby chování, které existují nezávisle

na jedincích – existují rovněž struktury kulturní. Jsou to symbolické proslifedky, konstolace znaků a symbolů, ze kterých členové dané kultury čerpají, aby svět

obdělili významem a závazností. Lidé si často tyto struktury uvědomují jen částečně – nereflktují je vědomě v rozsahu, v jakém je jejich vědomí a podvědomí těmito strukturami formovány. Tyto struktury nicméně vznikají v sociálním prostředí a podle určitého vzoru. Cílem kulturní sociologie je tyto struktury zviditelnit. Konečným cílem je lépe porozumět – a pokud je to žádoucí, intervenovat – v rámci kolektivního jednání a reakci na události, které se ve světě dějí.

Význam a holocaust

Aby Alexander ukázal, jak jsou na sociálních skupinách vyznačeny významy zatížené hodnotami a symboly, čerpal z příkladu nacistického holocaustu za 2. světové války. Příklad používá proto, že holocaust je považován za jeden z nejsilněj-

ších symbolů utrpení a zla, je (téměř) mimo většinou pochýbnost, že by se tato událost mohla chápat jinak. Je proto těžko uvěřitelné, jak to může nyní podle Alexandra vypadat, že není ani přirozené ani nevyhnutelné, aby tyto události byly chápány jako projev neslýchaného zla; spíše: „... kategorie ‚zla‘ se nesmí chápat jako něco, co samozřejmě existuje, ale jako nahodilá konstrukce, jako produkt kulturní a sociologické práce“.

V eseji z roku 2001 „O sociální konstrukci morálního univerzalizmu: ‚Holocaust‘ od válečného zločinu po traumatické drama“ Alexander velmi podrobně ukazuje, že v letech bezprostředně po 2. světové válce nevyvolával holocaust stejné zděšení a odsouzení jako dnes. Evropanští Židé byli příznačně jako sociálně odlišná etnická skupina vnímání negativně v mnoha společnostech, což naopak mělo za následek nepřilíš empatickou odezvu na jejich tragickou situaci. Teprve jejich začlenění do širší společnosti

Pokleknutí Willyho Brandta v roce 1970 u pomníku povstání ve varšavském ghettu bylo činem, jenž symbolizoval pokání německého národa a vyvolal posun v kolektivní identitě.

a zeslabení jejich odlišnosti sociální skupiny umožnilo, aby se stali institucím, které se ztotožnili po psychologické stránce. Do začátku 70. let byly připraveny nezbytné struktury pro přehodnocení vyprávění holocaustu a jeho bolického překódování jako zla. Teprve poté byl holocaust pozvednut na úroveň tragické události pro celé lidstvo jen pro Židy. Pokleknutí v doněmeckého kancléře F. Brandta v roce 1970 u Pomníku varšavského ghettá Valentin Rauer v Alexanderském časopisu *Social Performance* (2006) jako „symbol v alexanderské kultuře“.

Alexanderova kulturologie se rychle zavedla jako nejnovativnější a nejvíce vlivnější sociologická disciplína. Jeho práce v rámci „kulturního obratu“ v sociálních vědách pomohla zapracovat zaměření sociálních věd na téma „významy a způsoby, jakým Alexander Durkheim aplikoval Durkheimovu sociologickou teorii na kulturu“.

